

"מדורה לא מדירה"

קומזיץ – בואו נשב יחד מסביב למדורה

מבוא

ל"ג בעומר, כפי שנהוג לחגוג אותו היום, הוא חג של טבע, של אש ושל משחקי חברה המזמין אותנו לצאת החוצה, להדליק מדורות ולבלות יחד. מעבר לריח העשן ולאווירה העליזה טמונים בו מסרים עמוקים של יחסי חברות, של ראיית הזולת ושל כבוד בין אדם לחברו.

על פי המסורת התלמודית, בתקופה הזו של השנה נספו תלמידיו של רבי עקיבא במגפה "מפני שלא נהגו כבוד זה בזה". מתוך כך צמח לקח מרכזי העולה גם מאמרתו הידועה של רבי עקיבא: "ואהבת לרעך כמוך – זה כלל גדול בתורה". החג מזכיר לנו שהמדורה איננה רק מקור לחום ולאור, אלא גם סמל לחברות ולראיית האחר. ברוח זו, מבקש הרב גלעד קריב:

"... לראות במדורת החג כהזדמנות למפגש חברים וחוויה משותפת של קרבה ורעות, מעין חוויה מתקנת ליריבותם של תלמידי רבי עקיבא. מהלך מסוג זה אף הולם את המקום שתפסה הישיבה המשותפת סביב המדורה בתרבותו של היישוב העברי בשנות טרום המדינה ולאחר הקמתה – סמל של אחוות חברים, של חברותא, של 'שבת אחים' גם יחד".
(מתוך המאמר: ל"ג בעומר – חג החברות ודרך הארץ; אתר התנועה הרפורמית)

הווי הישיבה יחד מסביב למדורה היה חלק בלתי נפרד מחיי החלוצים והחלוצות בראשית הציונות, והפך לסמל של ממש בתקופת הפלמ"ח. עבור הלוחמות והלוחמים שימשה הישיבה יחד סביב המדורה הזדמנות למפגש, לשירה ולשיחות. נכיר את תולדות המונח 'קומזיץ' ('בוא/י, שב/י!' ביידיש), ונלמד לטפח בהשראתו יחסי חברות ורעות בכיתה. נציב את המושג "מדורה לא מדירה" בתור ערך חברתי, וניצור מרחב שכל אחד ואחת מרגישים בו שייכים, רצויים ומשמעותיים. נעודד את התלמידים לשאת עמם רוח זו גם בחיי היומיום.

יש לי מושג על ל"ג בעומר! – המערך מכיל יחידת לימוד נפרדת ומשלימה המאפשרת היכרות עם אחד ממושגי המפתח של החג. היחידה תעסוק במושג 'ספירת העומר' ובמקומו של החג בלוח השנה. נלמד על משמעות הספירה ועל הקשר שלה ללקח החברתי העולה מהסיפור על מות תלמידיו של רבי עקיבא. יחידה זו משתלבת במערך הכולל, אך יכולה גם לשמש יחידת לימוד נבדלת ועצמאית.

"מהלכה למעשה" – בסיום המערך נציע פעילות של לימוד המביא לידי מעשה. בעקבות הקריאה 'קום, זיץ!', ("בוא/י, שב/י!"), נייצר מרחב של הזמנה לשיח חברי ולמשחק בחצר בית הספר באמצעות מעגל אבנים.

דגש למורה: הפעילויות המוצעות במערך נבחרו ועוצבו במטרה לעודד פעילות מחוץ לכיתה, במרחב הקרוב.

מטרות המערך

- 1 היכרות עם הפן החברתי של ל"ג בעומר ויצירת חיבור לערכיו: ראיית האחר/ת, רעות ואחריות חברתית
- 2 "גלגולו של חג" – היכרות עם דמותו של רבי עקיבא ועם מסורת המדורות ול"ג בעומר בהווי הפלמ"ח
- 3 "יש לי מושג על ל"ג בעומר" – היכרות עם המונח 'ספירת העומר'
- 4 "מהלכה למעשה" – לימוד המביא לידי מעשה במרחב הכיתתי והבית-ספרי בדגש על מימוש ערך ראיית האחר/ת

ציוד דרוש

- כלי כתיבה, טושים עמידים (permanent)
- נספחים מודפסים לפי הצורך
- אמצעי הקרנה ושמע

מהלך השיעורים

כיתות א'-ג'

מהלך השיעורים

א. פעילות פתיחה

1 נצא החוצה או נפנה את חזית הכיתה, ונבקש מהתלמידים לעמוד במעגל בידיים שלובות. נבקש ממספר נציגים/ות לצאת מהכיתה. בעודם/ן בחוץ, ננחה את העומדים/ות במעגל: המטרה של מי שנמצא/ת בחוץ, היא לנסות ולחדור פנימה לתוך המעגל, ואילו המטרה של חברי/ות המעגל היא להשאירם/ן בחוץ. נכניס לכיתה נציג/ה אחר/ת בכל פעם, ונגדיר את משימתו/ה – לנסות ולחדור פנימה לתוך המעגל.

דגשים למורה: אפשרו התנסות מגוונת של מספר תלמידים במשחק, וקבעו כללים ברורים בדבר מה מותר ומה אסור לעשות, כדי למנוע התנהגות אלימה. שימו לב: בחרו להוציא עבור ההתנסות את התלמידים החזקים/ות מבחינה חברתית.

2 בתום המשחק נבקש לשבת במעגל, ונקיים דיון בעקבותיו. ראשית, נפנה שאלות לאלה שמטרתם/ן הייתה להיכנס למעגל:

איך הרגשת במהלך המשחק?

מה היה לך קשה? למה?

כיצד ניסית להיכנס למעגל? מה עבד לך הכי טוב? מה לא הצליח?

האם יש משהו שהיית רוצה לומר לחברים/ות במעגל?

האם יש משהו שהיית עושה אחרת? מדוע?

שאלות לדיון

לאחר מכן, נפנה שאלות לאלה שהיו חלק מן המעגל:

באילו דרכים שונות ניסו החברים/ות להיכנס לתוך המעגל?

שמתם/ן לב להבעות הפנים ולשפת הגוף של אלה שניסו להיכנס? איך הייתם/ן מרגישים/ות מחוץ למעגל?

לאיזה צד במשחק יש יתרון? מי חזק יותר?

כיצד התפקיד והמשימה שלכם/ן גרמו לכם/ן להרגיש? האם הרגשתם/ן בנוח? מדוע?

שאלות לדיון

3 לסיכום הדיון, נציע לתלמידים לחשוב על דרכי פעולה ועל פתרונות שאולי לא נוסו במהלך המשחק, ויכלו להיות יעילים יותר; למשל, בהנחה שהדבר לא התרחש, ניתן לשאול:

מה לדעתכם/ן היה קורה לו מי שבחוץ היה פשוט מבקש להיכנס?

מה היה קורה לו מישהו/י מבין חברי/ות המעגל היה מסרב להמשיך את המשחק, ומאפשר למי שבחוץ להיכנס? לו מישהו היה אומר שזה "לא יפה" להתנהג כך? איך לדעתכם/ן היו החברים/ות למעגל ולמשימה מגיבים לכך?

שאלות לדיון

4 נסכם בשאלה למחשבה:

איזה מצב הדומה לזה שחווינו במהלך המשחק, יכול להיווצר בחגיגות ל"ג בעומר? כיצד ניתן למנוע אותו מראש? מה ניתן לעשות כשמצב כזה עומד להתרחש?

ב. לימוד מקורות בחברותא: על תלמידיו של רבי עקיבא וחשיבותה של עין טובה

1 נצא למרחב שמחוץ לכיתה, ונחלק את התלמידים לזוגות באמצעות התאמת חלקי פתגמים מתוך חלקי פאזל שנגזור מראש (נספח א): "ואהבת" + "לרעך כמוך"; "שבת אחים" + "גם יחד".

2 ננחה את התלמידים ללמוד את הפתגמים ולבצע את הפעילות בחברותא (נספח א).

הידעת? רבי עקיבא

אחד מגדולי חכמי המשנה (התנאים). עקיבא היה רב מפורסם ומנהיג קהילה בארץ ישראל לפני כאלפיים שנה, ותמך במרד בר־כוכבא. הרומאים הוציאו אותו להורג בשל התנגדותו לגזרות השמד, ועל כן הוא נחשב לאחד מ"עשרת הרוגי מלכות" – עשרה תנאים גיבורים שמסרו נפשם למען לימוד התורה.

3 נתכנס בחזרה במליאה בכיתה, ונסביר: כעת נקרא אגדת חז"ל המספרת על מגפה שהייתה בארץ ישראל לפני הרבה שנים, ופגעה בתלמידיו של רבי עקיבא. נחלק לתלמידים את דפי הלימוד (נספח ב), ונקרא יחד את האגדה.

4 לאחר הקריאה, נשאל:

- ? מה קרה לתלמידים של רבי עקיבא בימים שבין פסח לחג השבועות? מדוע?
- ? איזה לקח רבי עקיבא ביקש ללמד את תלמידיו? כיצד לקח זה רלוונטי גם לחיינו?
- ? **עין צרה** – קנאה, מבט שלילי המחפש את הדברים הרעים ומתעלם מן הדברים הטובים. באילו מצבים אנו עלולים/ות להביט אפילו על חבר/ה או על אח/ות ב"עין צרה" (בצרות עין)?
- ? מתי הרגשתם/ן כך? כיצד זה השפיע על החברות שלכם/ן ועל הקשר ביניכם/ן?
- ? מדוע לדעתכם/ן אנחנו חשים/ות כך? מה יכול לעזור לנו להימנע מלהרגיש כך? מהו ההיפך מ"צרות עין"? למה קשה לנו לפעמים לפרגן לחברים/ות או לאחרים/ות? מתי זה חשוב? מה יכול לעזור לנו בתור כיתה לפרגן יותר? הציעו רעיונות מעשיים.

שאלות לדיון

5 לסיכום הלימוד, נבקש מנציגי/ות החברותות להציג את התוצרים מהלימוד המשותף שערכו: ההמחזות והתנועות שחיברו. לסיום, נשב במעגל ונשיר כאשר ידינו מונחות על הכתפיים של היושבים/ות לצידנו: "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" (תהילים קלג, א).

ג. לימוד מסביב למדורה: על הקומזיץ והווי הפלמ"ח

1 **נסביר:** ל"ג בעומר הוא גם המועד שמציינים בו את **יום הקמת הפלמ"ח**, 'פלוגות המחץ' של ארגון ההגנה. הפלמ"ח הוקם בשנת 1941 תחת פיקודו של יצחק שדה, והוא פעל עד לקום המדינה בשנת 1948, אז שולבו הלוחמים והלוחמות שבו בצבא ההגנה לישראל.

2 כדי להכיר את רוח הפלמ"ח, נתבונן יחד **בסמל** שלו (**נספח ג**), ונראה מה ניתן ללמוד ממנו:

אילו פריטים מופיעים בסמל?

מה יכול להיות הקשר בין החרב לבין השיבולים שבשדה? מה אפשר ללמוד מכך על התפקיד שייעדו לעצמם/ן הלוחמים והלוחמות בפלמ"ח?

שאלות

דגש למורה: כדאי להדגיש את המושג 'הגנה' שנבחר לשם המחתרת שתחתיה פעל הפלמ"ח, "ההגנה", ששמה שולב גם בכינוי של הצבא הישראלי: צבא ההגנה לישראל. רצוי לשוחח על הבחירה לפעול מתוך הגנה ולא למען התקפה לשמה, ועל כך שההגנה הצבאית הייתה רק חלק ממשומות הפלמ"ח; ההתיישבות והחקלאות נתפסו חלק מהמעשה החלוצי של ההגנה עבור המדינה שבדרך.

3 נקרא יחד מסביב ל"מדורה" את הסיפור על המונח 'קומזיץ' (**נספח ג**). לאחר הקריאה נבקש מן התלמיד:ת להסביר מהו 'קומזיץ' לפי הסיפור.

מהו 'קומזיץ'?

הקומזיץ [ביידיש: 'בוא/י, שב/י!'] היה האירוע החברתי המרכזי של אנשי הפלמ"ח. לרוב האירוע כלל ישיבה משותפת בלילה מסביב למדורה עם קפה שהוכן בפינג'אן, תוך סיפור צ'זבאטים, שירה משותפת וסעודה קלה.

ד. יש לי מושג על ל"ג בעומר – ספירת העומר!

- 1 נקרינ על הלוח **תמונות מטקס העומר**, ונבקש מהתלמידים להתבונן היטב במתרחש בהן. **נשאל:** מה ניתן לראות בתמונות? היכן מתרחש הטקס? מה מאפיין את המשתתפים/ות בו? באיזו עונה נראה שהטקס מתרחש?
להעשרה למורה: ניתן להיעזר ב **סרטון של כאן 11**.

- 2 **נשאל:** מהי 'ספירת העומר'? מהו עומר? מה סופרים? לאחר שיח קצר נפנה את התלמידים ללימוד עצמאי בחברותות בעזרת **נספח ד**.

ה. סיכום השיעור ופעילות "מהלכה למעשה"

- 1 נצא החוצה, ונבקש מהתלמידים לחפש אבן יפה שנוח לכתוב עליה ולקשטה. נשב יחד במעגל, ונסביר: לרוב, כשיוצרים מדורה, משתמשים באבנים כדי לייצר מעגל על האדמה, שיגדיר ויתחום את האש כך שלא תתפשט. כעת נתייחס אל האבנים דווקא כאל **בסיס להזמנה**. כשמארגנים מפגש או אירוע חברתי כמו יום הולדת או מדורת ל"ג בעומר, לפעמים קל לנו יותר להזמין חברים/ות מסויימים/ות, ולהותיר בחוץ אחרים ואחרות בגלל תחושת אי־נוחות שלנו. כך למשל נדיר לעתים את הסובלים מנכות או מקושי בדיבור, אנשים חכמים במיוחד, מי שמדבר שפה זרה או מגיע מתרבות קצת שונה, מישהו חדש שטרם הכרנו...

נשאל:

- איך לדעתכם/ן מרגיש/ה מי שנשאר/ת מחוץ למפגש או אירוע כזה?
- איך אפשר למנוע מצבים כאלה? התייחסו גם למדורת ל"ג בעומר באופן ישיר.
- את מי אתם/ן תזמינו השנה לשבת איתכם/ן במדורה?

שאלות

2 הכנת 'מעגל הזמנה' מאבנים:

- א כל אחד/ת מקטט/ת וכותב/ת על האבן שנבחרה הזמנה בעזרת שתי המילים: **"בוא/י שבו/י"** (חישבו כיצד ניתן לגוון אותן: פנייה בלשון זכר/נקבה, יחיד/רבים, או בכלל בשפה אחרת). התלמידים, כל אחד/ת בתורה, יציגו את האבן שלהם/ן ויספרו אם יש מישהו/י מיוחד/ת שהיו מבקשים להזמין.
- ב נקים יחד 'מעגל הזמנה' שיישאר נגיש בחצר בית הספר אליו מוזמן לגשת כל מי שאיננו/ה מוצא/ת חברה/ה בהפסקה ובכלל, וגם לאלה המחפשים/ות שותפים/ות נוספים/ות למשחק, ומעוניינים/ות להציע הזמנה פתוחה; יצירת מעגל הזמנה מתוחם באבנים שנאספו יחד.
- ג ננסח יחד כללים לשימוש במרחב הזה.
- ד למשל: איך עלינו לפנות למי שנכנס/ת למעגל באופן נעים ומכבד; איך עלינו לא להתעלם ולהימנע מלהפנות את המבט; כיצד נשמור על המרחב נקי ומזמין לאורך זמן; כיצד ננגיש אותו לכולם/ן; וכיצד באלה. ניתן לכתוב את הכללים שנוסחו ולתלותם במקום.
- ה כחלק מהשיח החינוכי או במסגרת שיעורי חברה, ניתן לערוך הדמיות למצבים שבהם מישהו ייגש להשתמש במעגל, ולהתאמן בהזמנת חברים/ות למשחק או בלראות את מי שזקוק/ה לעזרה.

משימה

מקורות ללימוד בחברותא

"ואהבת לרעך כמוך"

(ויקרא יט, יז)

משימה

- הסבירו את משמעות הבטוי במלים שלכם/ן.
- המחישו אותו בהצגה קצרה.
- חשבו: איך ניתן לאהב את החבר/ה כמו את עצמי?
- אילו מצבים ומעשים יכולים לבטא אהבה שכזו?

מקורות ללימוד בחברותא

שֶׁבֶת אֲחִים גַּם יָחִיד

"הִנֵּה מָה טוֹב וּמָה נָעִים
שֶׁבֶת אֲחִים גַּם יָחִיד"

(תהילים קלג, א)

משימה

- הסבירו את משמעות הבטוי במלים שלכם/ן. ?
- הפסוק אינו עוסק ביחסים משפחתיים. הסבירו מדוע בכל זאת משתמשים במשג 'אחים'. ?
- המציאו תנועות שימחישו את הפסוק. התייחסו לכל מלה, ובטאו את משמעותה בתנועה. אפשר לחבר את התנועות לכדי רקוד. ?

ספור מסביב למדורה

על תלמידיו של רבי עקיבא וחשיבותה של עין טובה

רבי עקיבא אמר: שנים עשר אלפים תלמידים היו לי... וכלם חלו ומתו בַּחַיִּי בֵּין חַג הַפֶּסַח לַחַג הַשְּׁבוּעוֹת [הַמַּכְנָה גַּם 'עֶצְרַת'].
בסוף נותרו לי רק שבעה תלמידים חכמים, ואלו הם: רבי יהודה, ורבי נחמיה, ורבי מאיר, ורבי יוסי, ורבי שמעון בן יוחאי, ורבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, ורבי יוחנן הסנדלר.

אמר להם, לשבעת התלמידים שנותרו: התלמידים הראשונים מתו מפני שהיתה **עיניהם צרה*** זה לזה. הם התחרו וקנאו זה בזה.

אני מבקש מכם, תלמידי הנותרים: אתם אל תנהגו כך זה בזה.

***עין צרה** - קנאה, מבט שלילי המחפש את הדברים הרעים, ומתעלם מן הדברים הטובים.

(מעבד לפי קהלת רבה יא:ו)

"הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד"

(תהילים קלג, א)

ספורה של מלה: כיצד המצא ה'קומזיץ' מסביב למדורות הפלמ"ח?

לפני שנים רבות, בקבוצת כנרת הצעירה שבצמח הירדן, בין שדות ובין גבעות, חיו ילדים וילדות שאהבו לשחק ולחקור. בין שעות הלימודים לזמן העבודה במשק הם תמיד חפשו הרפתקאות. יום אחד הגיע לכפר עגלון זקן עם עגלה רתומה לשני סוסים חסונים. הוא דבר בשפה מיוחדת וזרה שהילדים לא הכירו. כשהעגלה הגיעה לראש הגבעה שבכניסה לקבוץ, הוא צעק פתאום: "קום! - זיץ!" הילדים הביטו זה בזה בסקרנות - מה המשמעות של המלים האלה?

"מה זה אומר? מה הוא אמר לכם?" שאלה נעמי, הילדה הכי סקרנית בקבוצה, את יצחק [פינרמן], אחד מחברי הקבוץ שירד מהעגלה.

יצחק חייך. "הוא מדבר בשפה שנקראת 'ידיש'! העגלון קרא לנו 'בואו, שבו!', זו הזמנה. יצחק המשיך: 'כשהעגלה מגיעה לעליה קשה, העגלון מבקש מאתנו לרדת מהעגלה כדי שיהיה קל יותר לסוסים. אחרי שעוברים את המכשול בדרך, הוא קורא לנו 'קום - זיץ!', וזה אומר שאפשר לחזור ולשבת בעגלה ולהמשיך בנסיעה."

הילדים צחקו, ויצחק הריע וקרא בקול רם: "זו באמת מלה מצחיקה עם צליל מיוחד! היא מתאימה למפגשים שלנו מסביב למדורה וגם לחברים בפלמ"ח!"

וימאז בכל פעם שהשמע ששקעה, והחברים בקבוצה התאספו מסביב למדורה לספר ספורים ולשיר שירים, היה יצחק קורא בקולו של העגלון: "קום - זיץ!". כלם היו קופצים, ואז מתישבים בצחוק גדול. ליד המדורה הם היו חולקים לחם טרי, וטובלים אותו בשמן עם בצל. זה אולי נשמע קצת מוזר, אבל זה נחשב למעדן של ממש. נסו בעצמכם/ן!

ככה נולדה המלה "קומזיץ" - שם שאנחנו משתמשים בו מימי הפלמ"ח ועד היום כשיושבים יחד סביב המדורה בל"ג בעומר ובטיולים.

אז בפעם הבאה שתשבו סביב מדורת ל"ג בעומר, תקשיבו טוב, טוב; אולי עוד תשמעו את הקריאה הישנה בקולו של העגלון מהדהדת בלילות במדורה: "קום - זיץ!".

(מעבד לפי ספור מתוך ספרו של מוטי זעירא, "עקשנות וכוכבים: על אהרן שידלובסקי ומשלו")

סמל הפלמ"ח

ליד המדורה במסע למדבר יהודה, פלוגה א' של הפלמ"ח
(באדיבות בית הפלמ"ח; נתקבל מישראל זיסקין - מעגן מיכאל)

יש לי משג על ל"ג בעומר - ספירת העומר!

כדי להבין את מקור הבטוי, נעזר בצטוט מספר דברים (טז, ט-י):

שבעה שבעת, תספר-לך: מהחל חרמש בקמה [מזמן תחלת הקציר], תחל לספר שבעה שבעות. ועשית חג שבעות לה' אלהיך, מסת נדבת ידך [שעור, גדל מתנתך, לפי נדיבותך] אשר תתן, כאשר יברכה ה' אלהיך.

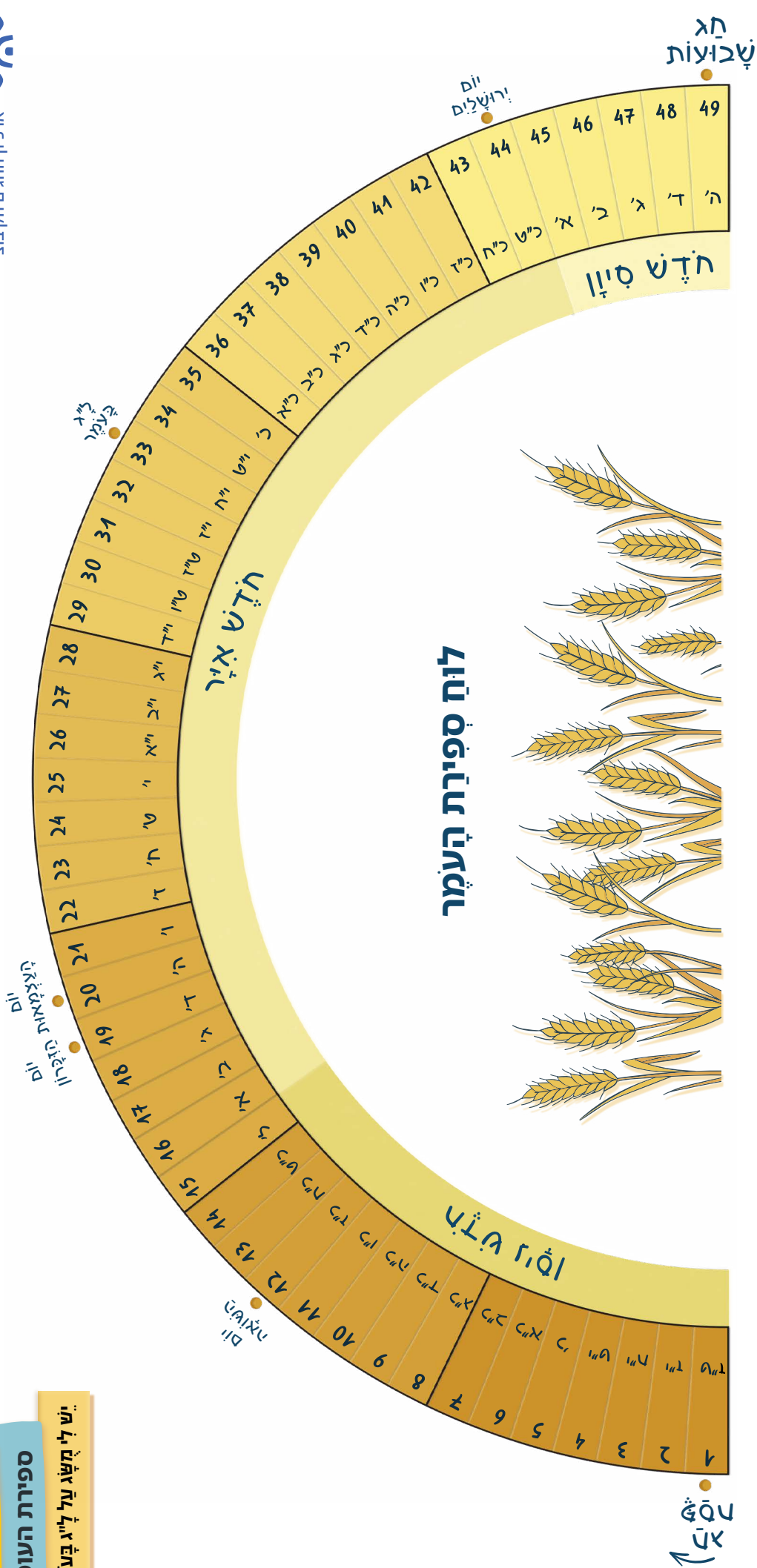
כמה שבועות צריך לספור? מתי צריך להתחיל לספור?
איזה חג חוגגים בסיום הספירה?

ספירת העומר - מהו עומר? מה סופרים?

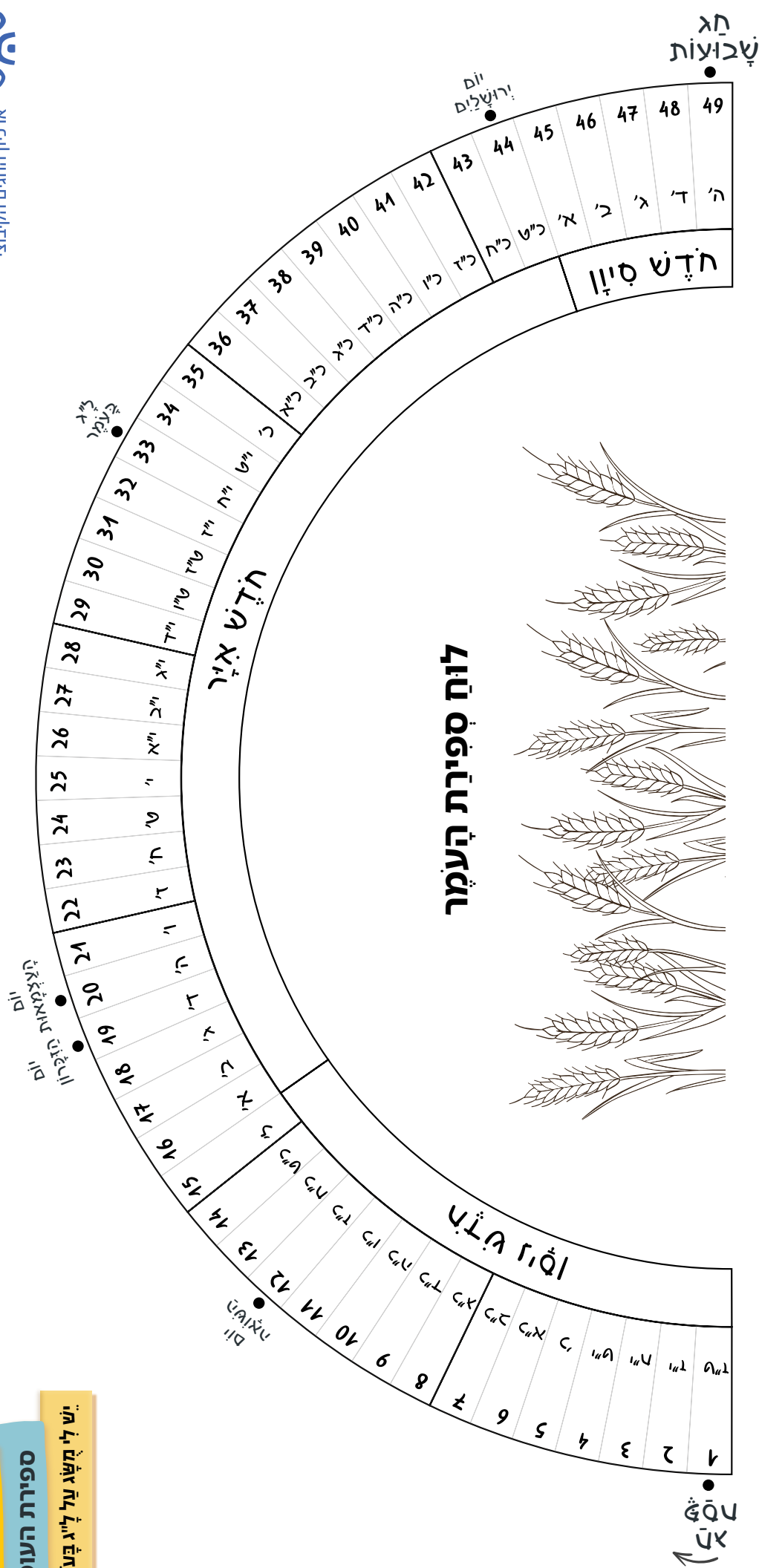
העומר הוא אלה קטנה של שבולים שנקצרו ונאגדו יחד לחבילה, כמו גם כנוי למדת נפח קדומה של חמר יבש (כארבעה ליטרים). המקור לשם 'עמר' הוא בציון כמות התבואה שהובאה בתור קרבן במנחת העמר' (נקראה גם 'עמר התנופה' ו'מנחת בכורים'). המנחה שמשה קרבן בכורים של קציר השעורים שהביאו בני ישראל לבית המקדש, למחרת יום טוב ראשון של חג הפסח. מאחר שהקרבן הקרב ביום הראשון של הספירה, היא כנחה 'ספירת העמר'.

מה סופרים? את 49 הימים שהם שבעת השבועות שבין חג הפסח לחג השבועות, חג מתן תורה. על פי המסורת, בני ישראל המתינו בהתרגשות לקבלת התורה בסיני, וממש "ספרו את הימים", כמו שגם אנחנו עושים כשאנו מתרגשים לקראת ענין חשוב.

ימים אלו נחשבים לימים של חשבון נפש, ולכן נהוג ליחד בהם תשומת לב לאפן התנהלותנו אל מול הסובבים אותנו, לאור הספור על תלמידיו של רבי עקיבא.

- א. ספרו: כמה ימים יש בספירת העומר?
ב. סמנו על הערך את הפריטים הבאים בצבעים ובאפנים שונים:
ג. הקיפו בעגול את ל"ג בעומר. באיזה יום בספירה הוא נחגג? (שימו לב לגימטריה)
- את המועדים המיוחדים החלים בזמן ספירת העומר
 - את שבעת השבועות
 - את שמות החודשים העבריים (כל חודש בצבע אחר)
 - את ה"קצוות" של ספירת העומר: תחילתה ותחילתה

ספרו: כמה ימים יש בספירת העומר?

סמנו על העזר את הפריטים הבאים בצבעים ובפאנים שונים:

● אַתְּ שְׁבַעַת הַשְּׁבוּעוֹת

את שמות החדשים העבריים (כל חדש בצבע אחר)

את ה"צוות" של ספירת העמר: חג הפסח וחג שבועות

בסוף כיווגל את ל"ו כיומר רעזב וזח במסורכ כוז וסוזל (שזוז לר לוזוזוזוז)

את המועדים החלים בזמן ספירת העומר

את ה"קצוות" של ספירת העמר: חג הפסח וחג שבועות